

УДК 821.134.2(8)-82-1«16»

Рязанцева Тетяна
(Київ)

**Формальне і жанрове розмаїття
латиноамериканської поезії XVII ст.
(на прикладі творчості сестри
Хуани Інес де ла Крус)**

У статті комплексно розглядається формальне й жанрове розмаїття творчості видатної латиноамериканської поетеси XVII ст., сестри Хуани Інес де ла Крус, однієї з найосвіченіших жінок свого часу. Представлені основні різновиди «поетичної продукції», що функціонували в іспаномовному письменстві Золотої доби (за класифікацією М.П. Паломо). Подаються характеристики специфічних форм іспанської поезії (редонділья, овільєхо, летрілья тощо). Відзначені тематичні й формальні модифікації, яких зазнають у творчості сестри Хуани жанри та форми, генетично пов'язані з античністю й Ренесансом, а також – низка жанрів і форм, що постали з іспанського фольклору.

Ключові слова: *Золота доба, жанри, поетичні форми, сорхуаністика.*

У виразах на кшталт «світове визнання» завжди є перебільшення, адже часто буває так, що письменники знані й шановані у країнах власного мовного ареалу, в інших куточках світу залишаються на надто або й поготів невідомими. Майже так трапилося з видатною постаттю колоніальної літератури XVII ст., сестрою Хуаною Інес де ла Крус, яка була однією з найосвіченіших жінок свого часу. Поезія, проза й драматургія цієї латиноамериканської авторки перевидається, перекладається й вивча-

ється у світі (з початку ХХ ст. існує навіть спеціальне відгалуження літературознавства – «сорхуаністика»)¹. Загальні відомості про життя і творчість цієї авторки ще за радянських часів увійшли до багатотомної «Історії світової літератури»,² вибрані твори сестри Хуани були опубліковані російською у перекладах І. Чежегової,³ але українською її творчість не була перекладена аж донині.

Презентацію постаті й творчості сестри Хуани Інес де ла Крус у сучасному вітчизняному літературознавстві також поки неможливо назвати адекватною, адже в Україні ця авторка відома майже винятково латиноамериканістам чи фахівцям з літератури іспанської Золотої доби. Лише цьогогоріч вийшов друком перший том чотиритомника її творів у перекладах українською, виконаних С.Ю. Борщевським,⁴ дослідники роблять

¹ Біля витоків сорхуаністики як окремого напрямку студій стоїть американська дослідниця Дороті Шонс (Dorothy Schons). Див.: *Schons D. Some Bibliographical Notes on Sor Juana Inés de la Cruz / D. Schons.* – Austin : Texas Univ. Press, 1926; *Schons D. Some Obscure Points in the Life of Sor Juana Inés de la Cruz / D. Schons // Modern Philology.* – Chicago, 1926. – № 24. – Р. 141-162. Цікаві різноаспектні дослідження поезії, драматургії й прози авторки XVII ст. належать Хеорхіні Сабат де Ріверс (Georgina Sabat de Rivers). Див., зокрема: *Sabat de Rivers G. En busca de Sor Juana / G. Sabat de Rivers* [Електронний ресурс]. – Alicante : Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2005. – Р. 35. – Режим доступу :

http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor-din/en-busca-de-sor-juana--0/html/90b43fd8-179b-45cb-bfb2-b0e91d9dad06_63.html#I_1_. Загальне уявлення про розмаїття видань і досліджень творчості сестри Хуани дає колекція «Сестра Хуана та її світ» бібліотеки Університету ім. Обителі сестри Хуани: *Colección Sor Juana y su mundo* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://elclaustro.edu.mx/pdfs/biblioteca/sorjuana.pdf>. Однією з найкращих праць про життя і творчість сестри Хуани є панорамне дослідження Октавіо Паса (Octavio Paz): *Paz O. Sor Juana Inés de la Cruz o las trampas de la fe / O. Paz.* – Barcelona : Seix Barral, 1982.

² *История всемирной литературы в девяти томах.* – Москва : Наука, 1987. – Т. IV. – С. 555-557.

³ *de la Крус Хуана Інес. Десятая муза / Пер. с исп. И. Чежеговой.* – М. : Художественная литература, 1973.

⁴ *de la Крус Хуана Інес. Поезії. Пер. з ісп. С. Борщевського.* – Львів : Видавництво Анетти Антоненко, 2015. – 192 с.

I. Історико-літературний процес

перші кроки на шляху вивчення творчої спадщини «мексиканського Фенікса»,⁵ і це дозволяє говорити про **актуальність** і **новизну** пропонованого огляду. Його **мета** – ознайомити широку аудиторію українських науковців, викладачів літератури і студентів-філологів із жанровим та формальним розмаїттям поетичної творчості мексиканської письменниці XVII ст. та продемонструвати, що її поезія може зацікавити не лише «чистих» іспаністів чи латиноамериканістів; вона відкриває широкі можливості для досліджень різноманітного спрямування, зокрема, у річищі компаративістики.

Хуана Інес де Асбахе-і-Рамірес де Сантільяна народилася у маєтку Сан-Мігель-де-Непантла у Новій Іспанії (теперішній Мексиці) 12 листопада 1651 року, хоч є підстави вважати, що вона народилася раніше, у грудні 1648. Письменниця походила з родини креолів, імовірно, була позашлюбною дитиною. Її єдина формальна освіта – т. зв. «школа подруг», яку вона відвідувала в ранньому дитинстві. Все інше вона здобула самотужки, зокрема, завдяки величезній бібліотеці у маєтку свого діда, де вона виховувалася. Підлітком Хуана Інес переїхала до Мехіко, де стала улюбленою фрейліною віце-королеви і зробила перші кроки у літературі. У віці 15 років талановита дівчина була екзаменована комісією провідних гуманітаріїв Нової Іспанії й продемонструвала блискуче знання мов, філософії, теології. 1666 р. Хуана Інес вирішила присвятити себе церкві і склала чернечі обітниці. Решту життя провела у монастирі Сан-Херонімо, не перериваючи однак, літературної праці і стосунків з віце-королівським двором. Вона встигла зібрати бібліотеку з кількох тисяч томів, унікальну колекцію музичних та наукових інструментів, викладала у монастирській школі,

⁵ Див.: *Рязанцева Т.* Прийом екфрасису у метафізичній поезії / Т. Рязанцева // Сучасні літературознавчі студії. У просторі наукового пошуку В. І. Фесенко. Зб. наук. праць. – Вип. 11. – Київ, 2014. – С. 498-506.

вела широке листування. В останні роки життя несподівано відмовилася від наукової діяльності й творчості. Причини цього рішення досі достеменно не відомі. Померла 17 квітня 1695 р. у віці 44-х років, ставши жертвою епідемії.

Літературна спадщина «мексиканської музи» досить широка. Вже перше прижиттєве видання її творів, опубліковане в Іспанії 1689 р., містило понад сотню поезій, п'ять драматичних творів і трактат «Алегоричний Нептун». Зібрання творів, що вийшло друком у Мексиці в середині 1950-х рр., складається з чотирьох томів, які містять, відповідно, інтимну лірику, релігійні твори, різнопланову драматургію та прозу. Перевидання тривають, однак, на жаль, збереглося не все. До нас не дійшли кілька її трактатів, зокрема, праця з теорії музики; дещо з драматургії та істотна частина кореспонденції.

У творчому плані сестра Хуана була здібною ученицею провідних митців Золотої доби. Прозора мова її лірики змушує пригадати Лопе де Вегу. Залізна логіка, елегантність граматичних побудов і вишукана семантична гра її сонетів та епіграм вказують на Франсіско де Кеведо, тоді як ускладнена образність епічних та драматичних творів, веде до Луїса де Гонгори і Педро Кальдерона.

З погляду тематики поезія сестри Хуани не пропонує особливих новацій. Вона торкається всіх провідних проблем, що бентежили митців Бароко: швидкоплинності життя, кохання і краси, стосунків Людини з Богом. Розробляючи їх, «мексиканський Фенікс» впевнено йде у фарватері видатних майстрів, але назвати її лише імітаторкою було б несправедливо, тут чути виразний власний голос. Приміром, сестра Хуана висловлює жіночий погляд на ті аспекти теми кохання, які в європейській літературі розробляли майже виключно чоловіки: вплив інтелекту на розвиток почуття любові,

I. Історико-літературний процес

стереотипи поведінки, межі дозволеного у стосунках, ревності тощо. Х. Сабат де Ріверс вважає, що поезію сестри Хуани вирізняє впевненість: обстоюючи власну позицію, вона, на відміну від інших письменниць доби, ніколи не зважає на можливу реакцію чоловіків, не шукає чоловічої прихильності і не намагається применшити власні здобутки.⁶

Віршовані твори сестри Хуани демонструють практично всі різновиди «поетичної продукції», які виокремлює в іспанському письменстві Золотої доби літературознавець М.П. Паломо.⁷ Поезію в народних традиціях та цілу низку жанрів і форм, що мають витoki в античній та ренесансній літературі, об'єднує своєрідна рамка «поезії на випадок», адже значна частина творів сестри Хуани завдячує своєю появою святкуванням при віце-королівському дворі в Мехіко. Разом з тим одна з найскладніших для інтерпретації частин її літературної спадщини, філософська поема «Перший сон» (*Primero Sueño*),⁸ створена без будь-якого етикетного «примусу», презентує відомий з античності й особливо популярний у середньовіччі жанр видіння, відкриваючи зовсім іншу

⁶ *Sabat de Rivers G. En busca de Sor Juana / G. Sabat de Rivers* [Електронний ресурс]. – Alicante : Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2005. – P. 35. – Режим доступу : http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor-din/en-busca-de-sor-juana--0/html/90b43fd8-179b-45cb-bfb2-b0e91d9dad06_63.html#I_1_
Див. також: *Sabat de Rivers G. Veintiún sonetos de Sor Juana y su casuística del amor // G. Sabat de Rivers* [Електронний ресурс]. – Alicante : Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2005. – Режим доступу : http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor-din/veintin-sonetos-de-sor-juana-y-su-casustica-del-amor-0/html/30ed4dee-44ae-438c-8caa-9327ca1791ee_8.html#I_0_

⁷ *Palomo M.P. La poesía en la Edad de Oro (Barroco) / M. P. Palomo.* – Madrid : Turus, 1988. – P. 43-66.

⁸ *Sor Juana Inés de la Cruz. Primero Sueño* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.seg.guanajuato.gob.mx/Ceducativa/CDocumental/Doctos/2012/No-viembre/15112012/PrimeroSueño.pdf>

творчу іпостась сестри Хуани-візіонерки, спраглої досягнути парадокси пізнання.

Вражає формальне розмаїття і вправність віршування у поєднанні з надзвичайною органічністю вислову мисткині. Працюючи у різних жанрах, сестра Хуана використовує загалом близько десятка віршованих форм, але кожна з них завжди відповідає настроям конкретного твору, увиразнюючи зміст ненав'язливо, подібно до вправного музичного супроводу. В цьому розмаїтті варто бачити не лише демонстрацію техніки та гнучкості творчого мислення сестри Хуани, але й вимоги естетики доби. Широка палітра форм і жанрів була одним з проявів барокового динамізму й універсалізму, вправність й обізнаність автора дивувала й захоплювала читача, заохочувала його до інтелектуальної співпраці. Поширеність і дієвість такої практики доводить, зокрема, той факт, що твори сестри Хуани у поетичних збірках можуть бути організовані не за тематикою чи хронологією, а саме за жанрами й формами: «сонети», «романси», «ліри», «глоси», «овільєхос» тощо.⁹ Розгляньмо їхню реалізацію у творчості мисткині.

Серед жанрів і форм, генетично пов'язаних з античністю, у творчості сестри Хуани представлені поезії гумористичного й сатиричного спрямування, глоси й епіграми, хоч деякі з останніх відповідають, скоріше, своєму античному визначенню тлумачних чи посвятних написів, як, зокрема, «Заувага до власної п'єси».¹⁰ В епіграмах сестри Хуани природний гумор поєднується зі здатністю елегантно обіграти найтрадиційнішу тему.

**Про славетне походження
одного вельможного п'яниці**
В пияцтві ти людина справна,

A un borracho linajudo
Por que tu sangre se sepa
Cuentas á todos, Alfeo,

⁹ Див., зокрема: *Sor Juana Inés de la Cruz. Obras escojidas.* – Veracruz-Puebla : Ilustración ; Paris : A. Donnamette, 1890. – 306 с.

¹⁰ *de la Cruz Хуана Инес. Поезії. Пер. з ісп. С. Борщевського...* – С. 135.

I. Історико-літературний процес

ще й всім торочиш гаряче,
що королівська кров тече
в твоїх, Альфео, жилах здавна.
Переконати всіх готовий
у цьому ти, ввійшовши в роль;
що ж, певно, й справді ти король:
найімовірніше винувий.¹¹

Oiré es de revés, y yo creo
Que eres de muy buena cera.
Y que pues á cuantos topas
Con esos reyes enfadas.
Que más que reyes de espadas
Debieron de ser de copas.

Під глосами наразі слід розуміти не нотатки тлумачного характеру на берегах чи між рядків рукописів і книжок, як було в античності й середньовіччі. Йдеться про поезію, яка розвиває епіграф, завданий на початку твору. Глоси складаються з кількох строф, кожна з яких послідовно завершується рядком з епіграфа, який завдає її зміст. Ось характерний приклад:

Із моїх найбільших втіх
проростає біль відчаю,
в Неба втіх однак благаю,
хоч відчай заступить їх.

Si de mis mayores gustos
Mis gustos han nacido,
Gustos al cielo le pido,
Aunque me cuesten disgustos.

Фабіо, напастей я
зазнаю через кохання,
бо мені перегода
після втіх нові страждання
доля завжди шле моя.
Бо тягар страхів усіх,
бід дошкульніших чимдалі
й плетениця кривдних лих
виникають не з печалі –
із моїх найбільших втіх.¹²

¡Qué mal, Fabio, resiste,
Mi amor mi suerte penosa,
Pues la estrella que me asiste,
De una causa muy gustosa
Produce un efecto triste!
Porque mis pesados sustos,
Que padezco desiguales
En mis pesares injustos,
No nacieron de mis males,
Sí, de mis mayores gustos.

Віршованою формою як епіграм, так і глос, у творчості сестри Хуани може бути дэсіма, строфа з десяти рядків, написаних в оригіналі восьмискладовим віршем. Інша її назва – «дэсіма еспіне́ла» на честь письменника і композитора Вісенте Еспіне́ля (1550–1624), який закріпив схему римування десіми

¹¹ Там само. – С. 138. Оригінал: *Sor Juana Inés de la Cruz. Obras escojidas.* – Veracruz-Puebla : Ilustración ; Paris : A. Donnamette, 1890. – P. 138.

¹² Там само. – С. 100. Оригінал: *Sor Juana Ines de la Cruz. Obras escojidas.* – Veracruz-Puebla : Ilustración ; Paris : A. Donnamette, 1890. – P. 133.

(abbaaccddc) і зробив цю поетичну форму модною. В поезії «мексиканського Фенікса» десіми як самостійний жанр часто мають повчальний характер, тлумачать природу кохання, раціонально пояснюють різноманітні нюанси почуття, наприклад:

Буває різною любов,
і кожна має свій гатунок,
ту спричиняє розрахунок,
ця – вільна від усіх заков
і змушує кипіти кров.
Ця більш чуттєва, визивна,
така природна й запальна,
сказати б, емоціональна,
а інша – та раціональна,
не знає пристрастей вона.¹³

Al amor, cualquier curioso
Hallará una distinción;
Que una nace de elección
Y otra de influjo imperioso.
Éste es más afectuoso,
Porque es más natural
Y así es más sensible: al qual
Llamaremos afectivo;
Y al otro, que es electivo,
Llamaremos racional.

Серед форм, що прийшли в іспанську літературу з італійського Ренесансу, перше місце у творчому доробку сестри Хуани посідають сонети, писані одинадцяти-складовим ямбічним віршем (традиція Іспанії й Португалії), і дуже різноманітні за змістом. Передовсім, це інтимна лірика, жіноча версія куртуазного кохання. На думку низки дослідників, в основі цих творів – факти біографії письменниці. Значна частина сонетів належить до згадуваної вище «етикетної поезії», яка була обов'язковим елементом офіційних сценаріїв урочистих подій і жестом ввічливості у культурі барокової Іспанії. Тут є присвяти реальним особам: її покровительці маркізі де Мансера, падре Мартіну де Олівасу, який вчив її латини (йому присвячено сонет-акростих), є й сонети «з нагоди» смерті чи інтронізації королів тощо.

До форм, позначених впливами італійської ренесансної літератури, належать і ліри, привнесені в

¹³ Там само. – С. 114. Оригінал: *Sor Juana Inés de la Cruz. Décimas // Sor Juana Inés de la Cruz. Inundación castálida* [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/inundacion-castalida--0/html/e59d0e1e-7e62-4169-9386-247b6678ec06_4.html

I. Історико-літературний процес

іспанську поезію Гарсіласо де ла Веґою у першій третині XVI ст. Цією віршованою формою широко користувалися видатні іспанські поети Золотої доби, брат Луїс де Леон і Св. Хуан де ла Крус у своїх релігійно-філософських творах. Лірою називається строфа з п'яти рядків, де перший, третій і четвертий – семискладові, а другий та п'ятий – одинадцятискладові. Схема римування: ababb. Наведений приклад демонструє інший варіант – строфу з шести рядків зі схемою римування: ababcc. У сестри Хуани ліри, присвячені темі кохання, зазвичай, набувають елегійного звучання, близького до тематики і тональності Гарсіласо де ла Веґи.

Одним лиш скелям цим –	A estos peñascos rudos,
вони ж бо всіх моїх напастей свідки –	Mudos testigos del dolor que siento,
суворим та німим	Que sólo, siendo mudos,
я висловити можу ці супліки,	Pudiera yo fiarles mi tormento,
якщо біда, просякла гіркотою,	Si acaso de mis penas lo terrible
не здушить мою мову німотою. ¹⁴	No infunde lengua y voz en lo insensible;

Наступна група жанрів і форм з поетичного арсеналу сестри Хуани демонструє важливу особливість іспанської літератури Золотої доби – взаємодію з фольклором, яка була двосторонньою: створюючи поезію в народних традиціях, іспанські письменники рівня Сервантеса, Лопе, Кальдерона, Гонґори, Кеведо, як «позичали», так і «повертали» твори у фольклорну скарбницю, часто – за посередництвом театрального кону.

Сестра Хуана також віддала щедрю данину цій традиції. У її творчості представлені редонділя, романс, ендеча, овільехо, вільянсіко й копла, що їх мексиканська авторка розробляла як у чистому, так і в модифікованому вигляді.

¹⁴ Там само. – С. 97. Оригінал: *Sor Juana Inés de la Cruz. Obras escojidas.* – Veracruz-Puebla : Ilustración ; Paris : A. Donnamette, 1890. – P. 39.

До фольклорних форм, що увійшли у творчість сестри Хуани майже без змін, належать, насамперед, копла і редонділья. Копла (від лат. *copula* – «зв'язок», «поєднання»), в широкому розумінні – поетична строфа, вірш. Як народнопісенна форма копла остаточно сформувалися у XVIII ст. Копли складаються з трьох-чотирьох рядків, написаних, зазвичай, восьмискладовим віршем. Поширені форми: восьмискладовий вірш, де римуються парні рядки; чотиривірш базований на асонансах, у якому чергуються семи- та п'ятискладові рядки (сегідилья); восьмискладовий чотиривірш з охопним римуванням, т. зв. редонділья (від ісп. *redondilla* – «заокруглена», «кругленька».) В іспанській літературі редонділья існує з Середньовіччя. Виникла вона, імовірно, у вченій латиномовній поезії кліриків, звідки згодом перейшла у народнопісенну творчість. За іншою версією, копла має португальське походження.¹⁵ Нею користувалися чимало іспанських авторів різних часів, зокрема, інфант дон Хуан Мануель (1282–1349) на схилі Середньовіччя, Дієго Уртадо де Мендоса (1503–1575) та ін., але особливої популярності ця форма набула в літературі Золотої доби.

У поезії «мексиканського Фенікса» копли можуть мати релігійне чи урочисто-офіційне забарвлення, як-от, вірші на честь народження інфанта дона Карлоса,

Кожен з них владика світу,
та відмінність є одна:
сонце світові слугує,
Карлос – світу володар.¹⁶

Ambos el mundo poseen,
Más con tal disparidad,
Que el sol es para servir,
Y Carlos para mandar.

Часто їх окреслено як «*coplas de música*», себто «вірші для співу», «пісеньки», позаяк мисткиня була й

¹⁵ Див.: *Sancionero popular español*. – Moscú : Ráduga, 1987.

¹⁶ *de la Cruz Juana Inés*. Поезії. Пер. з ісп. С. Борщевського... – С. 146. Оригінал: *Sor Juana Inés de la Cruz. Obras escogidas*. – Veracruz-Puebla : Ilustración ; Paris : A. Donnamette, 1890. – P. 106.

I. Історико-літературний процес

композиторкою. Натомість її редондільї мають здебільшого грайливий, ба навіть ущипливий, епіграматичний характер. Поема «Жінкам даремно кожний гріх...», де іронічно проаналізовано всі чоловічі стереотипи жіночої поведінки, є одним з найвідоміших барокових творів, написаних у цій формі:

Жінкам даремно кожний гріх
ви закидаєте, мужчини,
не помічаючи причини
в собі жіночих вад усіх.
Гадаєте, її вина,
що, ставлячись до жінки строго,
ви хочете, щоб після цього
була ласкавою вона?¹⁷

Hombres necios, que acusáis
A la mujer sin razón,
Sin ver que sois la ocasión
De lo mismo que culpáis,
Si con ansia sin igual
Solicitáis su desden,
¿Por qué queréis que obren bien
Si las incitáis al mal?

Разом з тим, сестра Хуана використовує редондільї й у творах релігійного змісту, працюючи у жанрі вільянсіко, приблизним аналогом якого є наша колядка. У XVII ст. вільянсіко, пов'язані з конкретними святами, часто використовувалися як своєрідний додаток до церковної служби. Вільянсіко сестри Хуани, до яких вона писала як слова, так і мелодію, донині є предметом дискусій істориків музики, адже атрибуція багатьох з них сумнівна.¹⁸

Незмінною залишається у поезії сестри Хуани летрілья (від ісп. letra, letrilla «слова пісні») – невеликий твір (поема), часто сатиричного чи гумористичного спрямування. Його особливістю є наявність приспіву, що повторюється наприкінці кожної строфи як своєрідний підсумок сказаного у ній. В іспанській літературі летрілья побутує з XVI ст. Найвідомішим взірцем сатиричної летрільї в поезії Золотої доби є «Пан Дукат»

¹⁷ Там само. – С. 149. Оригінал: *Sor Juana Inés de la Cruz. Obras escojidas.* – Veracruz-Puebla : Ilustración ; Paris : A. Donnamette, 1890. – P. XX.

¹⁸ *Pérez-Amador Adam A. De los villancicos verdaderos y apócrifos de Sor Juana Inés de la Cruz puestos en metro músico / A. Pérez-Amador Adam // Literatura Mexicana.* – 2008. – XIX.2. – P. 159-178.

Ф. де Кеведо. Ось приклад з летрільї сестри Хуани про небезпеку ревнощів:

Ніжна пісня лине ввись
із грудей, та бійсь розплати,
бо коханець мусить дбати,
щоб не плакати колись,
тож не дуже гонорись.
Знай, тебе твій ідеал
може вбити наповал,
злегковажити чуттями,
ти ж, дійшовши до нестями,
*ревнощів пізнаєш шал.*¹⁹

En vano tu canto suena
pues no advierte en su desdicha
que será el fin de tu dicha
el principio de tu pena.
El loco orgullo refrena,
de que tan ufano estás,
sin advertir, cuando das
cuenta al aire de tus bienes,
que si ahora dichas tienes
presto celos llorarás.

Модифікацій у літературі Золотої доби загалом і у творчості сестри Хуани зокрема, зазнали такі фольклорні жанри як ендеча й романс. Так, ендеча (від лат. *indicta* «проголошені, виголошені»), плач, що у народній творчості присвячуються певній трагічній події, наприклад, смерті родича, друга, коханої особи, видатного діяча, під пером сестри Хуани набуває рис елегії і, зберігаючи фольклорну назву, зазвичай пов'язується з прикростями кохання.

Романс, як відомо, це ліро-епічна поема написана восьмискладовим віршем, де всі парні рядки пов'язує єдиний асонанс. У народнописенній творчості в романсах переважають риси епіки, до яких у літературі Золотої доби додаються ліричні акценти. Сестра Хуана використовує форму романсу в широкому тематичному спектрі, від вишуканих мадригалів і привітань до ліричних монологів («Якщо неласку чи досаду...») та релігійних настанов («Романс про святого Йосипа»)²⁰.

Вірогідно, найцікавішим у технічному сенсі засобом творчого арсеналу сестри Хуани є овільєхо (від ісп. *ovillo*

¹⁹ *de la Cruz Juana Inés*. Поезії. Пер. з ісп. С. Борщевського... – С. 144.
Оригінал: *Sor Juana Inés de la Cruz*. Obras escojidas. – Veracruz-Puebla :
Ilustración ; Paris : A. Donnamette, 1890. – P. 26.

²⁰ Там само. – С. 67-90.

I. Історико-літературний процес

– «мотанка», «клубок»; *ovillar* – «намотувати») – віршована форма, запроваджена Мігелем де Сервантесом (1547–1616). Овільєхо складається з двох частин. У першій – шість рядків, розбитих на три пари з різними римами. Кожна така пара є міні-діалогом, де перший рядок ставить питання, а другий – дає відповідь. Рядки відрізняються за розміром: питання – восьмискладовий вірш; відповідь – чотири- чи трискладовий. Друга частина – редонділья. Загальна схема римування: *aa bb cc cddc*. Сестра Хуана модифікує овільєхо, не використовуючи у першій частині схему «питання-відповідь», й формуючи другу частину-коплу хіба умовно. Мексиканська авторка обирає цю форму для великої поеми-мадригалу, витриманої у жартівливому тоні:

Мені Лісарди надзвичайна врода,
яку вділила щедро їй природа,
велить це диво
відобразити вдало та правдиво,
хоч це зухвалість –
таку живописати досконалість.
В малярстві я не тямлю геть нічого,
не відрізняю бордо від голубого,
в руці ніколи пензля не тримала,
й чужі мені живопису начала.²¹

*El pintar de Lisarda la belleza,
En que así se excedió naturaleza,
Con un estilo llano,
Se me viene á la pluma, y a la mano.
Y cierto que es locura
El querer retratar su hermosura,
Sin haber en mi vida dibujado,
Ni saber que es azul ó colorado,
Que es regla, que es pincel,
oscuro ó claro,
Aparejo, retoque, ni reparo.*

Отже, як демонструє проведений щойно огляд, поетичній творчості мексиканської письменниці XVII ст. сестри Хуани Інес де ла Крус притаманні усі провідні риси барокової літератури: динамізм, універсалізм, увага до форми та схильність творити нове шляхом переробки та комбінацій того, що вже існує. Ці моменти реалізуються у поезії «американського Фенікса» через широку палітру різноманітних видів «поетичної про-

²¹ Там само. – С. 164. Оригінал: *Sor Juana Inés de la Cruz. Obras escojidas.* – Veracruz-Puebla : Ilustración ; Paris : A. Donnamette, 1890 – P. 53.

дукції» Золотої доби, що їх поетеса використовує як у чистому вигляді, так і в авторських модифікаціях.

Творчість сестри Хуани Інес де ла Крус, на щастя, вже дочекалася українських перекладів. Її жанрове багатство, змістова глибина, оригінальність поетичного вислову дають всі підстави для того, щоб зацікавити не лише іспаністів, а й ширші кола українських літературознавців.